

De Slanke Spil

Nummer 32, november 2018

COLOFON

De Slanke Spil is een uitgave van de
Stichting Vrienden van het
Fruittelmuseum in Kapelle

Oplage: 320 exemplaren
Bankrekening : NL88RABO0331556790
email St. Vrienden: inharmony@zeelandnet.nl

Bestuursleden

Leo Nieuwenhuijze (voorz.)
Gommert Burger (secr./penningm.)
Adri Kloosterman
Ad van Liere
Bram Jille
Jan Moerdijk

Museum

Adres: Annie MG Schmidtsingel 1
4421 PM Kapelle
Telefoon: 0113-34 49 0
Website: www.fruittelmuseum.nl

Redactie Slanke Spil

Cathrien Kole
Ad Kole
email Slanke Spil: koleburger@zeelandnet.nl

In dit nummer:

Voorwoord	1
Programma F.M. '18/'19	2
Nieuw bestuurslid 'Vrienden'	2
Sponsorcommissie	2
Emté bedankt !	3
Op stap met de 'fruitmeesters'	3
Buitenmuseum	4
Lezing 12 november	5
Schellinkhouter	5

Snoeicursus	6
Over oude fruitrassen	6
Afscheidscadeau draagt vrucht	9
Sponsorsen	10

Voorwoord

Geachte vrienden,

Voor u heeft u de najaarseditie 2018 van de Slanke Spil.

De inhoud is weer gevarieerd. Een greep hieruit. Het programma van het Fruittelmuseum geeft u een beeld van de verschillende activiteiten.

Jan Moerdijk stelt zich aan u voor als nieuw bestuurslid. Daarnaast zijn we nog op zoek naar 2 nieuwe bestuursleden, omdat de termijnen van 2 leden van ons bestuur binnenkort aflopen.

De sponsorcommissie heeft de laatste tijd extra energie gestoken in de werving van sponsors. Wij brengen u in een artikel op de hoogte van de voortgang hiervan.

Het bestuur van de Vrienden heeft andermaal zijn waardering laten blijken voor de organisatie van de jaarlijkse barbecue en de reis naar Geldermalsen.

Persoonlijk beveel ik de snoeicursus bij u aan. Zeer de moeite waard. Behalve de basisprincipes van het snoeien heb ik in ieder geval geleerd om te durven knippen.

Verdere ontwikkeling van het museum vindt plaats door het aanpakken van de museumtuin. U wordt hierover geïnformeerd in "Het buitenmuseum".

Een bijdrage "uit de oude doos" ontbreekt ook deze keer niet en ook de lezing van 12 november, waarin Wim Kersten zich zal presenteren met "Fruit kan altijd en overal" beveel ik van harte bij u aan.

Leo Nieuwenhuijze, voorzitter Stichting Vrienden van het Fruittelmuseum.

Programma Fruitteeltmuseum

Ma	12 nov	Lezing Vrienden van het FM
Vrij	21 dec	Midwinteractiviteit, avond
Vrij	28 dec	Opa en Omadag
Za	12 jan	Snoeicursus druiven m.m.v. Rinus Pikkaart
Za	19 jan	Startbijeenkomst snoeicursus van 10.00 tot 16.00 uur
Za	26 jan	Winterwandeling
Woe	27 febr	Fotoworkshop voor kinderen met Christa Breure
Za	2 mrt	Startbijeenkomst leifruitcursus
Za	16 mrt	Entdag

Het verdere programma 2019 wordt nog definitief vastgesteld...

Iedere eerste woensdag van de maand
HANDWERKCAFÉ

Iedere tweede zaterdag van de maand TEKENCAFÉ

Nieuw bestuurslid van de Stichting Vrienden van het Fruitteeltmuseum

Onlangs afgezwaaid als bode van de gemeente Kapelle mag ik nu genieten van AOW en ABP. Maar om nu achter de geraniums te gaan zitten en helemaal passief te worden, daar ben ik geen type voor. Na jaren dagelijks contact te hebben gehad met heel veel mensen uit Kapelle en omstreken, wordt het toch ineens best stil rondom je. Daarom vond ik het fijn, dat ik gevraagd ben om toe te treden tot de Stichting Vrienden van het Fruitteeltmuseum. Na er even over nagedacht te hebben, heb ik 'ja' gezegd. Ik hoop me hierdoor nog nuttig te kunnen maken voor de Kapelse samenleving e.o.

Hoewel ik zelf nooit in de fruitteelt gewerkt heb, vind ik het mooi en interessant hoe deze bedrijfstak nog steeds het middelpunt is van Kapelle, 'de bloesem van Zeeland'. Daarom is het ook goed, dat het

ontstaan en de ontwikkeling hiervan d.m.v. het Fruitteeltmuseum in een notendop wordt weergegeven, zodat het publiek ook hiervan kennis kan nemen en tekst en uitleg kan krijgen. Ik hoop de komende tijd een deel van mijn energie hieraan te besteden.

Met vriendelijke groet,
Jan Moerdijk

Sponsorcommissie Vrienden van het Fruitteeltmuseum

In de vorige uitgave van de Slanke Spil meldden we, dat we begonnen zijn om wat meer structuur aan te brengen in de sponsoring door bedrijven en instellingen van ons Fruitteeltmuseum. We hebben aardig wat stapjes gezet en willen u daarover graag iets vertellen in deze nieuwe uitgave.

Mede als gevolg van de flinke bijdrage die onze Stichting heeft geleverd voor de nieuwe herinrichting, is het nodig de kas weer wat meer gevuld te krijgen. Uiteraard zijn we blij met de betalingen van onze trouwe donateurs en blijven wij actief om nieuwe donateurs te werven maar daarnaast proberen we contacten te leggen met bedrijven en deze te interesseren voor het voortbestaan van ons Fruitteeltmuseum. Dit alles om weer wat meer armslag te krijgen.

We zijn begonnen met het aanschrijven van een flink aantal bedrijven door heel Nederland. Dat zijn vooral bedrijven die rechtstreeks of zijdelings te maken hebben met de fruitwereld en/of met de agrarische sector. Ook hebben we contact gelegd met diverse organisaties die actief zijn in met name de fruitsector. Uiteraard krijgen we niet van alle bedrijven of organisaties respons, maar we zijn blij met een leuk aantal positieve reacties. Of het nu gaat om een eenmalige financiële gift of korting op of soms zelfs gratis (tuin)materialen, we staan open voor alle gestes. Met een aantal contacten zijn we er zelfs in geslaagd een financiële afspraak te maken voor steun aan ons museum voor een periode van 3 jaar. We zijn nog met een aantal bedrijven in gesprek en hopen dat daar nog resultaten zullen uitkomen.

In deze Slanke Spil vindt u de namen en logo's van de bedrijven die ons tot nu toe steunen. Zoals eerder aangegeven, hebben we een menu gemaakt waarin de tegenprestaties van onze Stichting worden genoemd. Een aantal namen van bedrijven/organisaties zullen straks dan ook te zien zijn op bordjes die in het

museum hangen. Ook zullen ze genoemd worden op onze website.

Mocht u ons kunnen helpen met namen van potentiële bedrijfs-sponsors horen we dat heel graag. Dan zullen wij die graag benaderen. Wilt u deze informatie mailen naar het volgende adres: vriendenvanfm@zeelandnet.nl

Ook als u familie of kennissen kent die donateur willen worden zijn we daar ook blij mee. Bedankt alvast! Uiteraard houden wij u op de hoogte van onze vorderingen.

Leo Nieuwenhuijze, Bram Jille en Gommert Burger

Emté bedankt!

Van Boven • Kapelle

Het is al weer even geleden, maar ook deze zomer hebben de vrijwilligers van het Fruitteelmuseum kunnen genieten van een heerlijke barbecue, aangeboden door de 'Vrienden van het Fruitteelmuseum'.

Niet alleen het weer was goed op 3 augustus, het gold ook voor het vlees etc. We danken niet alleen Gommert en Heleen, die voor een perfecte organisatie zorgden, maar zeker ook de Emté, die met het schenken van heerlijke producten bijdroeg aan dit evenement.

Op stap met de "fruitmeesters" in Geldermalsen

Maandagmorgen 27 augustus komen we (Ineke en Philippe) als laatsten 2 minuten voor de officiële vertrektijd aan op de Parkeerplaats bij het Fruitteelmuseum. Men is al op weg naar de AMZ bus... We worden als nieuwelingen in het bestand van de vrijwilligers verwelkomd door de 'burgemeester' van de vrienden. We gaan zitten en na een korte uitleg van chauffeur Inge en Gommert gaan we op pad. We rijden Zeeland uit...Noord-Brabant in...Sabbelend op een fruitig snoepje uit een flinke zak..

Op onze route ligt niemand dwars. Dat was anders op de A27, daar ligt een gekantelde vrachtwagen met flinke file tot gevolg..

Ongehinderd gaan wij verder naar Geldermalsen. Even na elf komen we aan bij de Koninklijke Fruitmasters. We worden in de Brasserie gestald en voorzien van een verse kop koffie of thee, later gevolgd door de lunch. Een broodje kroket en een broodje kaas al gezellig pratend met onze tafelenoten!

En naar keuze koffie, thee, melk of sap.

We worden "uitgekleed" en weer aangekleed in geschikte kleding voor de rondgang in de hallen. Fraai mutsje om de haren te behouden, een witte overjas om goed als bezoeker herkend te worden...?

Onze toergids is Jan de Jonge, voor onze zeeuwse fruitmeesters een bekende, voor ons een verrassing.. we lopen een hal in. Links en rechts hoge stapels fruitkisten met verse Delcorf appels. Het oogstseizoen is weer begonnen. Thuis in Wemeldinge is het ook weer druk, de kisten worden klaargezet in de boomgaarden.....

Fruit, nu vooral appels, daar draait alles om. Ze worden op transport gezet in waterwegen en komen in diverse maatklassen weer tevoorschijn. De volgende fase is koeling. Of verpakt worden in handzame porties. Hier zijn meer mensen bij betrokken. Afwegen in porties van bijvoorbeeld 1,5 kg en in plastic zak met clip en dat weer in kleine krat. 8 keer 1,5 kg.

Of in luxe verpakking 4 op een schaal en folie verpakking. Ondertussen is het duidelijk dat alles traceerbaar is. Uiteraard volgt daarna vanuit een andere hal de verzending.

In deze hal staan diverse stapels klaar voor verschillende Nederlandse en buitenlandse afnemers. Ook een partij in Disneyverpakking voor Frankrijk...

Na deze hardfruit afdeling op naar de afdeling zachtfruit. Hier staan zowel de aangekochte waren als de partijen die deze middag op veiling nog aangeboden worden. Heftrucks rijden hier snel heen en weer om verkochte waren in de juiste afhaallijn te zetten. Veel Prestige producten, richting grote steden...

Ruim 50 jaar terug kwam ik als broekie mee in de vakantie om de aangekochte zachtfruitproducten op te laden op een kleine vrachtauto. Voor een tussenhandelaar op de Haagse veiling. Ergens in de tijd

opgeheven en verdwenen. Geen idee waar die tussenhandel gebleven is.

Terug bij de Brasserie. Naar buiten, naar de proeftuin onder begeleiding van Henk Noteboom. Met de mooie AMZ bus... een regenbuitje van korte duur... Een wandeling door de proefboomgaard van de FM. Met een gepassioneerde uitleg over de voortgang van nieuwe kruisingen en de verwachte toekomst daarvan. En ook hier: het woord robotisering..

We zien de Pink Lady, de Kanzi, en andere beproefde rassen. Welke peer en appel zullen we in de toekomst eten? Na de rondwandeling in de proeftuin, terug naar de Brasserie voor koffie of thee en een lekkere plak cake!

Even voor 4 uur weer in de bus en op weg naar Kapelle-Biezelinghe, met wat vertraging waren we om kwart voor 6 bij het museum. Weer wat geleerd vandaag!

Hartelijk dank allemaal voor deze dag.

Fam. Van Wensveen

Het Buitenmuseum

Toen we plannen gingen maken over de opknopbeurt van het museum, hadden we daarbij ook voor ogen dat we de museumtuin daarin zouden meenemen.

Al gauw werd duidelijk dat dit een te grote ambitie was. Er waren simpelweg niet voldoende financiële middelen om alles in één keer aan te pakken. Ons beschikbare budget was alleen toereikend voor de herinrichting van het gebouw en een nieuwe presentatie. Door deze vaststelling is het verbeteren van de museumtuin naar een later plan verschoven. We zien dit als een apart project, wat we aanduiden als " het Buitenmuseum". Zoals bekend is de herinrichting van het gebouw in mei in gebruik

genomen en behoudens wat kinderziekten zijn we zeer tevreden over het resultaat. Daar kunnen we weer vele jaren mee vooruit.

Ruim voor de zomer hebben we een eerste bijeenkomst gehad over de aanpak van de museumtuin. Er is een werkgroep samengesteld, waarin enkele leden van de tuingroep meedoen, alsmede vertegenwoordigers van het bestuur en van de vrienden. De dagelijkse leiding van het museum is vertegenwoordigd door Addie die de rol van voorzitter op zich heeft genomen. En Nel verzorgt de administratieve taken. Deze werkgroep heeft ondertussen een keer of 5 vergaderd.

Belangrijk was de vraag: wat willen we nou precies. Al gauw werd duidelijk dat de museumtuin destijds heel bewust zo is opgezet. En dat de gedachte achter deze opzet nog steeds actueel is. Dat maakt dat we hebben besloten om de indeling en de aanplant zoveel mogelijk zo te laten. Wel willen we een logische looproute markeren, waarbij we gebruik maken van de nieuwe buitendeur in het fruitarium. De voortuin moet ook worden voorzien van een looproute, zo mogelijk aansluitend op de achtertuin. We kunnen dan een echte rondwandeling maken.

Daarnaast willen we meer aandacht geven aan kennisoverdracht. Dat gaat gebeuren door nieuwe en uitgebreidere bebording. Ook worden er overzichtspanelen met informatie geplaatst. Gedacht wordt ook aan het toevoegen van een aantal karakteristieke elementen, zoals een druivenkas, een plastic tunnelkas en een hagelnet, waar de looproute doorheen gaat. Ook de toegangspoort aan de zijde van het parkeerterrein maakt onderdeel uit van het plan. Dit moet een blikvanger worden. Langs de AMG Schmidtsingel komt een nieuwe erfscheiding met daarin een beperkte doorgang ter hoogte van de huidige toegang. Tevens willen we aan die zijde een terras inrichten en een kinderhoek met speelruimte.

De huidige verhardingen van de museumtuin zijn in vrij slechte staat. Het meeste ligt er al vanaf het begin. De oneffenheid van de verharding is erg bezwaarlijk voor minder mobiele bezoekers, met rollators en rolstoelen. Dat maakt dat we alle verhardingen willen vervangen door materiaal wat beter voldoet. Een uitzondering is de klinkerbestrating van de ingang naar de ronde bank. Die wordt herbestraat. We willen tevens dit brede pad laten doorlopen naar de erfscheiding zodat een mooie zichtlijn ontstaat naar de ingang. De bestaande berceau (loofgang) wordt hierin opgenomen, daar loop je in de toekomst onderdoor. Het smalspoor wordt op een andere plaats gelegd.

Ook het tuinmeubilair en de verlichting krijgt aandacht. Verder wordt gedacht aan een systeem voor audiobegeleiding.

Dit zijn zo de hoofdpunten van het plan voor verbetering van de museumtuin. Uiteraard is dit nog maar voorlopig. Er kan hier en daar nog wat worden gewijzigd en/of toegevoegd.

Maar dit alles kost geld, aardig veel geld zelfs. Daarom hebben we al in een vroeg stadium (december 2017) contact gelegd met de provincie om het traject voor toekenning van Europese subsidie te verkennen. Dat is een realistische mogelijkheid zo bleek, maar we moeten wel aan een pakket van eisen voldoen. Ten eerste mogen we pas beginnen als de toekenning er is. Er moet een gedegen projectplan liggen met een realistische begroting. En we moeten één of meerdere co-financiers hebben, waarbij we graag nog een beroep doen op de gemeente Kapelle. Tevens moeten we een eigen bijdrage leveren, die (gedeeltelijk) kan worden opgebouwd door vrijwilligersuren t.b.v. het project. Externe bijdragen tenslotte zouden zeer welkom zijn. Als dit allemaal lukt kunnen we voor max. 60% van de totale kosten subsidie krijgen. De verdeling van de subsidie is 30% Europa en 30 % co-financiers. Er geldt een minimum bedrag aan projectkosten van € 67.000.

Waar we nu op aankoersen is de datum van 15 december. Dat is nl. de inleverdatum voor de aanvraag voor Europese subsidie (het zg. POP3/leader: plattelands ontwikkelings programma).

Voordat we de stukken naar de provincie kunnen brengen, is er nog heel wat te verwezenlijken: zekerheid over de co-financiering bijvoorbeeld als ook een realistische begroting en een goede presentatie van het plan, met schetsen, plattegronden en documentatie. U snapt, dat er nog heel wat te doen is voor de werkgroep.

Namens de werkgroep,

Ad van Liere

fruithof

Fruit kan altijd en overal! (lezing door de heer Wim Kersten)

Maandag 12 november van 19.00 tot ca. 21.45 uur verzorgt de heer Wim Kersten in het

Fruiteeltmuseum een lezing voor de Vrienden van het Fruiteeltmuseum en andere belangstellenden.

Fruithof is een handelskwekerij en groothandel voor fruitbomen en fruitplanten die speciaal

gekweekt worden voor de consument. Wim Kersten zal o.a. vertellen over het ontstaan van zijn bedrijf en waarom er gekozen is voor dit concept.

Het assortiment van de Fruithof is zeer divers en wordt aangepast aan de vraag van hobbyisten en andere particulieren. De Fruithof is een groothandel en kwekerij van nationale betekenis en exporteert zijn producten naar diverse landen.

Ben je Vriend van het Fruiteeltmuseum, dan is de toegang inclusief één consumptie gratis. Voor overige belangstellenden bedraagt de toegangsprijs € 5,00. Het museum is geopend vanaf 18.45 uur.

De schellinkhouter

Aandacht voor een 'vergeten' appelras, te vinden in onze museumtuin.

Adri van Liere maakte mij erop attent, dat onze museumtuin fruitrassen te vinden zijn, die wel eens in het zonnetje gezet mogen worden. Vandaar nu aandacht voor de Schellinkhouter.

Het betreft een goede handappel, gevonden in het Noord-Hollandse Schellinkhout. Volgens het Handboek van de Fruiteelt van Prof. Sprenger uit de dertiger jaren van de vorige eeuw voldeed dit ras ook goed in Groningen.

Iedereen die van appels houdt, lust vast ook wel een Schellinkhouter. Dat is zijn sterke kant. Maar het is waarschijnlijk ook de reden, dat hij nooit echt buiten West-Friesland wortel heeft geschoten. Hij is te weinig uitgesproken bijzonder. Als Dekker in plaats van in 1985 in plaats van in 1885 zijn Schellinkhouter had ontdekt en hij commerciële antennes had gehad, zou het ras, enkel uitgaand van de smaak, wellicht door heel Nederland en daarbuiten verspreid zijn.. De appel heeft hwet immers in zich door een breed publiek

lekker gevonden te worden. Helaas heeft de appel voor de moderne fruitteelt ook nadelen, zoals zijn ongelijke grootte en ongelijkvormigheid. Het zit er dus niet in, dat de Schellinkhouter nog een commercieel ras zal worden. Maar voor wie gewoon een lekkere goede herfstappel wil hebben, is de Schellinkhouter alleszins aan te bevelen.

Snoeicursus 2019

Het Fruitteeltmuseum organiseert in de maanden januari en februari 2019 een korte cursus over het snoeien van laagstam fruitbomen, met name appels en peren.

Er wordt o.a. aandacht besteed aan het tijdstip en de wijze van snoeien, de reactie van de boom op de snoei en de opbrengst.

Tijdens de cursus ga je zo veel mogelijk zelf aan de slag, dat is toch de beste manier om het te leren.

De cursus bestaat uit een gezamenlijke startbijeenkomst met veel praktische tips en twee praktijkbijeenkomsten: 2 x op donderdagmiddag of 2 keer op zaterdagochtend.

De kosten, inclusief consumpties, reader en lunch op 19 januari, bedragen € 90, contant of per pin te voldoen op de startbijeenkomst.

Startbijeenkomst: za 19 jan van 10.00 – 16.00 uur
Praktijk: do 24 jan van 13.00 - 16.00 uur
do 31 jan van 13.00 - 16.00 uur
óf
za 9 febr van 09.30 - 12.30 uur
za 16 febr van 09.30 - 12.30 uur

Voor meer informatie en aanmelding (uiterlijk 12 januari) 2019, tijdens openingsuren op woensdag of zaterdag van 13.00 – 17.00 uur (te. 0113 344904 of administratie@fruitteeltmuseum.nl)

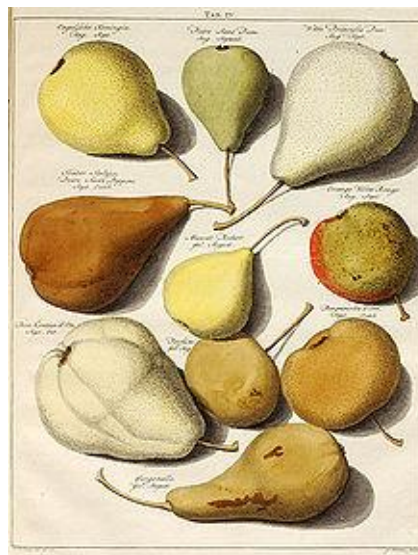
Zie verder: www.fruitteeltmuseum.nl.

Bevestiging deelname op volgorde van binnenkomst.

Over oude fruitrassen

Dat het Fruitteeltmuseum een exemplaar bezit van het historische boekwerk Pomologia van Johann Hermann Knoop is misschien niet bij iedereen bekend. In het vernieuwde museum is het technisch mogelijk gemaakt om digitaal te bladeren in dit onovertroffen werk uit 1758. Wellicht een tip voor een volgend museumbezoek.

Onze informant, de heer Henny Rossel geeft in het volgend artikel interessante achtergrondinformatie over herkomst en behoud van oude fruitrassen:

Oude fruitrassen: wat mogen we tot ons nationale culturele erfgoed rekenen en welke rassen dienen prioriteit te krijgen bij toekomstbestendige instandhouding?

Inleiding

Om ons een gefundeerd oordeel te kunnen vormen over wat wij tot het specifiek Nederlandse culturele erfgoed van onze appel mogen rekenen, is inzicht in haar ontwikkelingsgeschiedenis en het ontstaan van haar genetische diversiteit noodzakelijk.

Er is met betrekking tot ons belangrijkste fruitgewas, de appel, de laatste tweeduizend jaar op het gebied van diversiteit veel gebeurd in onze eigen Europese 'Oude Wereld'. Sinds de Romeinse tijd, toen de appel en ook een aantal andere fruitsoorten door hen naar onze streken werden meegebracht, heeft de veelsoortigheid van onze appel grootse vormen aangenomen.

Mede door genetisch onderzoek (Juniper & Mabberley, 2006) weten we dat het oorsprongsgebied van onze appel waarschijnlijk in de Illy vallei, in het uiterste westen van China, moet hebben gelegen, maar in de millennia daarop volgend in grote veelvormigheid zijn uitgewaaid naar de

voorgebergtes van de Tien Shan (Hemelse bergen), in Kazakstan en Oezbekistan, de bergketen in het grensgebied met China.

Van daaruit zouden de oorspronkelijke vormen, die zich volgens hen feitelijk in niets onderscheidden van onze huidige appel, via een zuidelijke route, middels handelsverkeer door de Perzen en Oude Grieken, het Italië van de Romeinen hebben bereikt.

Zelf geloof ik dat er mogelijk, gezien de zeer grote verschillen in rassengroepen, ook via andere, mogelijk zelfs noordelijke routes, diverse oorspronkelijke types, maar ook andere fruitsoorten en -vormen tot West Europa en onze streken zijn doorgedrongen. Daarover staat overigens weinig of niets met zekerheid vast. Wel kwam uit het genetisch onderzoek van Maberley & Juniper naar voren dat *Malus sylvestris*, de enige echt wilde botanische appelsoort in West-Europa, geen rol heeft gespeeld in de evolutiegeschiedenis van onze appel.

Ons beperkend tot onze appel: daarvan werd door Maberley & Juniper verondersteld dat deze miljoenen jaren geleden al was voortgekomen uit soortkruisingen tussen oorspronkelijk mogelijk drie verschillende botanische soorten die ooit Centraal Azië zouden hebben bereikt vanuit Zuid-Oost China, het genencentrum van de *Malus*-soorten, alwaar ook nu nog ca. 30-tal verschillende *Malus*-soorten voor komen.

In ieder geval heeft in voornoemd grensgebied tussen China en Europa, vanaf dat punt in tijd, de omvang van de oorspronkelijk diversiteit, een grote vlucht genomen. Dit laatste zonder twijfel, na haar verschijning in West Europa, nog uitsluitend gedreven door het ontstaan en tot ontwikkeling komen van niet geringe aantallen natuurlijke zaailingen, iets dat het door de eeuwen heen tot op de dag van vandaag, ook is gebleven.

Hoewel geprefereerde cultuurvormen al vanaf de jongste tijden, waarschijnlijk zelfs al door de Perzen, maar zeker door de Oude Grieken, al door middel van enting vermeerderd (gekloond) werden, werd het toch ook een zich in veelvormigheid sterk uitbreidend gewas. Dat laatste omdat het kiemkrachtig zaad produceert en het zich aldus ook op natuurlijke wijze vermeerdert, maar vanwege haar complexe hybride aard, vooral ook uitsplitst in zeer grote veelvormigheid.

Het is dus in eerste instantie waarschijnlijk deze vorm van vermeerdering en verspreiding, alsook uitbreiding van het areaal geweest die tot de schier oneindige veelvormigheid heeft geleid waar wij ook heden ten dage nog mee te maken hebben en zelfs nog op

voortborduren. Dat laatste overigens in grote lijnen in de vorm van het opsporen van al dat al verloren leek te zijn gegaan.

De door de meer georganiseerde mens al in de oudheid middels vegetatieve vermeerdering (klonen) als zodanig, preferentieel door hem geselecteerde aantrekkelijkste vormen in stand gehouden, vertegenwoordigden de eerste selecties, oftewel cultuurvormen. Die zouden wij nu aanduiden met de term "ras".

Vervolgens heeft zich dit proces, met ups en downs, vanaf de tijd der Oude Romeinen, en in de grijze oudheid der vroege Middeleeuwen, waarschijnlijk veelvuldig herhaald.

Het proces van verdere diversificatie en verspreiding werd vanaf de late Middeleeuwen verder aangewakkerd door gerichte kweek-, selectie- en verspreidingsactiviteiten van kloosterlingen, de middeleeuwse adel en andere notabelen. Daarmee heeft een zeer weide verbreiding over Europa, en later weer naar andere delen van de wereld zijn beslag gekregen.

De grote verscheidenheid aan rassen, deels door selectie van geprefereerde vormen, heeft uiteindelijk geleid tot de eens zo grote verscheidenheid aan meer formele en uiteindelijk zelfs min of meer herkenbaar beschreven rassen in bijna alle delen van Europa.

De grote verscheidenheid is, behalve door veredelingsactiviteiten in meer recente tijden, voor een belangrijk deel te herleiden naar een influx vanuit de natuurlijke zaailingpopulatie, voortkomend uit deze vroegste selecties. Vele daarvan zijn streekgebonden gebleven, andere hebben het verder geschopt en hebben middels eerdergenoemde kanalen, andere delen van Europa hebben bereikt.

Heel veel van die destijds bestaande, meer dan slechts lokaal voorkomende typen (rassen), zijn verdwenen, maar zeker de aantrekkelijkste hieronder hebben het, vooral ook vanwege wijdere verspreiding, lang volgehouden. Daaronder zijn er die wij heden ten dage nog tegen komen en kennen. Meest regionaal, en op Europese schaal, maar veel vaker slechts zeer lokaal, types waarvan wij in verreweg de meeste gevallen niet weten wat hun oorsprong is.

De vraag waarop wij, nu we de waarschijnlijke ontstaansgeschiedenis hebben proberen te doorgronden, een antwoord trachten te geven, is wat wij ons tot ons eigen, Nederlandse culturele erfgoed mogen rekenen.

POMOLOGIA (Johann Hermann Knoop, 1758), een eerste aanzet tot documentatie

We zijn geneigd om alle rassen die in het onvolprezen historische boekwerk POMOLOGIA, van Johann Hermann Knoop (1758), zijn beschreven en afgebeeld, als te zijn van lokale Nederlandse herkomst en aldus tot ons culturele erfgoed willen rekenen. Deze redenering gaat overigens niet op voor enkele rassen waarvan Knoop zelf vermeldt dat de herkomst ervan niet in ons land, maar bijvoorbeeld in Frankrijk was gelegen.

POMOLOGIA is het oudste, systematische, beschrijvende, pomologische boekwerk, uitgeven in zowel Nederland, en later ook in Duitsland en Frankrijk. Ook dit wijst er op dat er destijds, veel meer dan nu het geval is, nog sprake moet zijn geweest van een soort pan-Europees assortiment.

Het is dus de vraag hoeveel van de in POMOLOGIA genoemde rassen een echt Nederlandse oorsprong hebben.

Toch mogen wij ook deze enkele waarvan hij aangeeft dat deze van elders kwamen, wel beschouwen als Nederlands cultureel erfgoed en in ieder geval ook waard om zorgvuldig in stand te houden in prioriteitscollecties. De belangrijkste reden daarvoor zijnde dat deze in hun oorsprongsgebieden niet meer te vinden zijn, of zelfs al lang zijn verdwenen.

Rassen waarvan bekend is dat ze een Nederlandse kwekersherkomst of, zoals ook vaak het geval is, een niet bekende, maar waarschijnlijk wél Nederlandse herkomst hebben, behoren bij uitstek tot ons culturele erfgoed.

Omdat, praktisch gesproken, het merendeel daarvan allang leek te zijn verdwenen, betreft het hier feitelijk, echt teruggevonden rassen. Het betreft rassen die hier ooit op grotere of kleinere schaal, landelijk, regionaal, of slechts lokaal door boomkwekers in hun assortiment werden gevoerd. Het betreft rassen die waarschijnlijk ook wel op grotere, of kleinere schaal werden geteeld die inmiddels, eigenlijk verdwenen en vooral al vergeten, leken te zijn.

Streekassen

Aan de meer specifieke, qua voorkomen, streekgebonden rassen, die waarschijnlijk in meerderheid een lokale, natuurlijke zaailing-herkomst kennen, dient zeer zeker ook een hoge prioriteit te worden toegekend. Het betreft hier rassen die korter of langer geleden zonder twijfel ook al een belangrijke categorie van ons nationale culturele erfgoed omvatten. Mede omdat deze vaak slechts streekgebonden voorkwamen, zijn die voor een belangrijk deel in de vergetelheid geraakt. Voor zover ze dat niet al zijn, dienen deze, om hun voortbestaan te garanderen, bij voorkeur regionaal, in

toekomstbestendige collecties opgenomen te worden.

Tenslotte dient ook opsporing en instandhouding van die rassen welke waarschijnlijk nog niet zijn teruggevonden, een hoge prioriteit te krijgen.

Prioriteiten

Dit alles betekent niet dat aan al deze rassen, wat betreft noodzaak tot instandhouding in toekomstbestendige collecties, in dit stadium een hoge prioriteit hoeft te worden toegekend. Rassen, die wél tot ons culturele erfgoed mogen worden gerekend, maar om diverse redenen geen direct gevaar lopen om spoedig te verdwijnen, hoeven nu nog niet meteen in een centrale, toekomstbestendige collectie te worden opgenomen. Hiertoe behoren bijvoorbeeld een aantal, zogenaamde 'Lunterse' rassen, zoals de Notaris en de Lunterse Pippeling. Zij kennen nog een brede verspreiding en zullen dat, gegeven hun bekendheid en algemene verkrijgbaarheid, voorlopig ook wel houden.

Tot die categorie behoren ook diverse, veel oudere rassen, zoals bijvoorbeeld 'onze' goudrenet, de Schone van Boskoop dus, maar ook Dubbele Bellefleur, Sterappel, Glorie van Holland en oude (stoof)peer- en handpeerrassen als Zoete Brederode, Winterjan en Winterrietpeer, en Zwijndrechtse Wijnpeer.

In het algemeen kunnen we stellen dat het rassen zijn die meerdere kwekers van oude fruitrassen momenteel in hun assortiment voeren en die vooral de laatste jaren weer veelvuldig worden aangeplant. Het betreft hier dus wél cultureel erfgoed, maar behorende tot een categorie die geen direct gevaar loopt om spoedig te verdwijnen.

Thans nog voorkomende, niet oorspronkelijk Nederlandse rassen

Daarnaast mogen we rassen waarvan door ons, in ons land, ooit oude bomen zijn, en nog steeds worden aangetroffen, zelfs als het rassen betreft die oorspronkelijk slechts in een of meerdere van onze buurlanden voor kwamen en aldaar zijn beschreven, en daar vaak ook nu nog regelmatig worden aangetroffen, niet tot ons nationale erfgoed rekenen. Het betekent dat we ons in dit stadium niet per sé met het behoud van deze rassen hoeven bezig te houden. Zeker voor zover het rassen betreft die in onze buurlanden geen zeldzame verschijning zijn en daar bovendien in toekomstbestendige collecties zijn opgenomen, hoeven wij ons daarover vooralsnog niet te ontfermen.

Als we ons op mogelijk, in ieder geval hopelijk in te richten, centrale Nederlandse historische diversiteitscollecties richten, is het wellicht tóch dienstig om, separaat aan een prioriteitscollectie, wel een collectie van dergelijke rassen samen te stellen. Ze zouden wellicht nuttige diensten kunnen bewijzen als referentie-rassen bij een toekomstige, noodzakelijke genetische analyse van een in te richten centrale collectie. Ook zou deze separate collectie van belang kunnen zijn bij de verdere karakterisering van accessies die vooralsnog niet konden worden geïdentificeerd.

Collectie-activiteiten door de jaren heen

Maar, zover is het helaas nog lang niet. Intussen is er gelukkig door in eerste instantie sterk gemotiveerde particulieren al vanaf de jaren '60, vanaf eind jaren '80 gevolgd door instandhouding in verenigingsverband en middels door andere organisatievormen gestuurde activiteiten, toch veel verzameld en in collecties opgenomen. Andere, eveneens niet onaanzienlijke collecties zijn gelukkig ook als particulier initiatief ontstaan en nog blijven bestaan.

Collectiebezit breidt zich de laatste jaren nog gestaag uit. Veel, met name nieuwe plattelandsbewoners hebben de laatste jaren de stap gezet op weg naar een boomgaard waarin zij een grote diversiteit aan appel- en perenrassen hebben opgenomen: een collectieboomgaard dus. Veel van de betreffende rassen zijn op deze wijze veelvuldig gedeeld en verspreid geraakt, omdat deze over een veelheid aan boomgaarden is verspreid, waarmee hun bestendigheid min of meer is gegarandeerd.

Zo hebben wij in samenwerking met gemotiveerde boomkwekers, en de laatste jaren ook met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland, in het kader van mijn eigen, meer dan twee decennia omvattende deelcollectie-programma, inmiddels enkele honderden zeldzame, bijzondere, en in ieder geval vaak als verdwenen beschouwde appel- en perenrassen in meervoud kunnen verspreiden. Een belangrijk deel van de betreffende rassen mag derhalve als teruggevonden worden beschouwd.

Middels deze methode van verspreiding over een meervoud aan particulier beheerde collecties, mag instandhouding van dergelijke, meest unieke rassen, als betrekkelijk toekomstbestendig worden beschouwd.

Toekomstige betrouwbare instandhouding

Maar, waar toekomstbestendigheid van deze deelcollecties tóch om diverse redenen onzeker is, kan slechts een meer permanente beheersvorm het echt

langjarige gegarandeerde behoud van de onderhavige rassenbestanden garanderen.

Dit zal dus, nu het nog kan, een hoge prioriteit dienen te krijgen.

De niet onaanzienlijke kosten die er langjarig met een zorgvuldig beheer van met name hoogstamboomgaarden, de meest duurzame beheersvorm, zijn gemoeid, alsook gebrek aan kennis van noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden, maakt dat particulier beheer helaas nog al te vaak ondermaats en vooral niet bestendig blijkt en blijft.

Realistisch bezien, mogen we dus waarschijnlijk alleen op toekomstbestendig behoud van de zo waardevolle genetische, c.q. culturele diversiteit rekenen wanneer deze ingericht wordt middels beheersstructuren van overheids- c.q. semi-overheidsaard.

Alleen op deze wijze voorzie ik een gegarandeerd langjarig behoud van onze inmiddels omvangrijke schat aan meest teruggevonden in genetisch en historisch opzicht interessante rassenrijkdom.

Waar veel van de eens geteelde appelrassen nog niet zo lang geleden grotendeels verdwenen leken, moet nu deze schat van onschatbare waarde eens, maar nu voor altijd, behoed worden voor definitieve verdwijning.

(Hennie Rossel, sept 2018)

Referenties:

Knoop, J.H., 1758, Pomologia

Juniper, Barrie E., & Mabberley, David J., 2006, The Storey of The Apple

Afscheidscadeau draagt vrucht

Bij het afscheid als bestuurslid van de 'Vrienden van het Fruitteeltmuseum' kregen Cathrien Kole en Ad

Kole een bijzonder cadeau: een boompje, waarop maar liefst vijf verschillende rassen zijn geënt.

Op de foto: het boompje van Cathrien met nu al veel vruchten. De verhuizing overleefd!

Dit zijn onze sponsoren

frui**th**òf

Van Boven • Kapelle

Vogelaar
Vredehof

